

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Michal Sklenář

Autoreferát k disertační práci

Praha 2016

Disertační práce: Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české liturgické literatuře (1752) 1780–1962 a (1616) 1841–1962

Školitel: prof. PhLic. Vojtěch Novotný, Th.D.

Konzultant: Mgr. Jan Kotas, S.L.L.

Úvod a zhodnocení současného stavu řešené problematiky v českém i zahraničním prostředí

Disertační práce je výstupem projektu GA UK č. 1404214 *Obraz české liturgiky 17.–20. století. Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české katolické literatuře (1607) 1780–1962*.

Dějiny české katolické teologie, které se v posledních letech rozvíjejí na českých teologických fakultách, mapují domácí teologickou produkci (těžištěm zůstává 19. a 20. století), institucionální zajištění výuky bohosloví, historii jeho jednotlivých oborů a životní osudy významných představitelů. Vedle linie historiografické kladou dnešní autoři důraz také na teologický rozměr, především na rozbor děl autorů předešlých. Do tohoto prosopografického a prolegomenického bádání náleží také předložená kvalifikační práce, zaměřená na českou katolickou liturgiku.

Ucelené zpracování dějin české katolické liturgiky dosud k dispozici nemáme. Disertační práce *Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české liturgické literatuře (1752) 1780–1962 a (1616) 1841–1962* rozšiřuje poznatky shromážděné v práci licenciátní a přímo na ni navazuje.¹ Oba výstupy tvoří součást plnění projektu GA UK 1404214 *Obraz české liturgiky 17.–20. století. Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české katolické literatuře (1607) 1780–1962*. Rok 1962 byl zvolen pro mezník kvůli zahájení II. vatikánského koncilu, který přinesl změny v chápání liturgie i liturgiky a pro vstup do tématu byla zvolena starší perioda. Dvojí časové vymezení vychází ze dvou samostatně se rozvíjejících linií liturgiky, klerické a laické. Českou liturgickou literaturou rozumíme texty reflektující z pozice katolického křesťanství liturgické slavení církve, napsané v původně českém jazyce a vzniklé v naprosté většině případů na historickém území zemí Koruny české; v případě časopisů zůstáváme na úrovni sond. Vývoj a proměny pak mají ukázat postupné změny traktování liturgiky a způsoby jejího předkládání jak budoucímu i stávajícímu kněžstvu, tak i věřícímu lidu.

¹ SKLENÁŘ, Michal. *Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české liturgické literatuře (1772) 1852–1962*. Licenciátní práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 2015.

První část „Vymezení základních pojmů, dějiny oboru a jejich místo v rámci bádání“ má odpovědět na otázky: „V jakém smyslu můžeme dějiny (české katolické) teologie považovat za integrální součást teologické vědy, potažmo dějiny (české katolické) liturgiky za součást liturgické vědy? Z jakého důvodu je máme zkoumat?“ Jedná se o pasáže vstupní, epistemologické, jejichž obsah i rozsah se odvíjí od následných centrálních kapitol disertační práce.

Druhá část „Obrazy klerické liturgiky“ ukazuje liturgiku jako součást přípravy kleriků na jejich povolání, na úkoly spojené s liturgickou praxí v pastoračním působení ve farnostech. Klerická liturgika je sledována od její akademické institucionalizace na univerzitě v Praze v polovině 18. století přes dlouhodobé začlenění liturgiky do komplexu pastorálně-teologických disciplín od konce 18. do poloviny 20. století, platné až do II. vatikánského koncilu, respektive období těsně následujícího. Ve třetí části s názvem „Obrazy laické liturgiky“ sledujeme vznik lidových liturgik – liturgických příruček pro laiky v českém jazyce – na konci 17. století a obnovení a další rozvoj tohoto žánru v polovině 19. století. V obou případech zní základní otázky obdobně: „Co znamenala liturgika pro klerika, respektive pro laického katolického křesťana? K čemu mu měla sloužit? Jakými vývojovými změnami prošla klerická a laická větev?“ K zodpovězení otázek slouží taktéž sondy do stavovských kněžských i všeobecněji zaměřených časopisů a dílčí závěrečná konstatování o charakteru klerické a laické větve české katolické liturgiky a jejich propojení s dalšími teologickými disciplínami.

Dějiny liturgie nám ukazují původ a význam jednotlivých znamení při slavení – pozornost se zaměřuje na podoby bohoslužebného života církve v průběhu dějin, tedy na liturgickou praxi. V dějinách liturgiky hledáme zodpovězení centrální otázky: „Jakým způsobem se v minulosti chápala přítomnost Kristova tajemství v liturgii a v církvi?“ Dějiny liturgiky se tudíž soustředí na teologickou reflexi liturgického jednání. Předložená práce vedle historického výkladu ukazuje, jak se v českém prostředí před II. vatikánským koncilem přistupovalo k tajemství Ježíše Krista ve slavení posvátné liturgie církve.

V názvech obou hlavních částí textu se vyskytuje termín „obraz“. Disertační práce směřující k syntéze dějin české katolické liturgiky před II. vatikánským koncilem vychází z dosavadního historického a dějinně-teologického bádání. Dílčích analýz z dějin české katolické liturgiky pro sestavení vyčerpávající a obsahově vyvážené syntézy ovšem existuje (nejen vzhledem k neprobádanosti pramenů, ale mnohdy také proto, že chybí) velmi malé množství. V pasážích, kde se lze opřít o příspěvky historiografie, církevních dějin a dějin teologie, je možné konstatovat k české liturgice více než v nově otevřených perimetrech

výzkumu – v prvním případě disertace doplňuje informace, ve druhém nabízí základní poznatky k dalšímu zpracování.

Napětí mezi analytickým a syntetizujícím přístupem řešíme právě pomocí termínu obraz v takovém smyslu, jak jej chápal Zdeněk Vašíček: „*Zatímco příběh je diachronní, vždy ho tvoří nějaká posloupnost událostí, obrazu odpovídá situace, a ta je dána synchronií, tj. paralelitou předmětů, událostí a jejich vztahů. Abychom se s nějakou konkrétní situací vyrovnali, potřebujeme její zjednodušenou reprezentaci, a tou je obraz.*“² V intencích řeckého εἰκὼν a latinského *imago*³ se tak pokusíme o rekonstrukci určité podoby paralelity předmětů, událostí a jejich vztahů, o zjednodušenou reprezentaci vývoje a proměn české katolické liturgiky před II. vatikánským koncillem.

Disertační práce náleží do oblasti dějin české katolické teologie: bádání v této oblasti se nachází na začátku a vychází z jednotlivých analýz. Základní práce – zaměřené institucionálně, prolegomenicky, prosopograficky, biograficky a zejména na 20. století – jež zahájily řadu dílčích studií, vydal Vojtěch Novotný,⁴ vedoucí Centra dějin české teologie na

² VAŠÍČEK, Zdeněk. *Archeologie, historie, minulost*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 95.

³ Srov. DAMAŠSKÝ, Jan. *Řeči na obranu obrazů*. 1. vydání. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 46. Dále viz HORSKÝ, Jan. *Dějepisectví mezi vědou a vyprávěním. Úvahy o povaze, postupech a mezích historické vědy*. 1. vydání. Praha: Argo, 2009, s. 86.

⁴ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. **Nověji k tématu institucionálních dějin** NOVOTNÝ, Vojtěch – VAŇÁČ, Martin – KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013. Zmínit je třeba také studii, metodologicky podnětnou pro české církevní dějiny NOVOTNÝ, Vojtěch. Úvaha o počátcích Římskokatolické cyrilometodějské bohoslovecké fakulty. In KUBÍN, Petr (ed.). *Brány pekelné ji nepřemohou. Kapitoly z pronásledování církví v Československu kolem roku 1950*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013, s. 72–82.

Odkazy k dějinám české katolické teologie, včetně odkazů k dílčím studím k uvedeným osobám, lze nalézt též v **biografiích Adolfa Kajpra, Zdeňka Boneventury Bouše a Josefa Zvěřiny (část života)** NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Běda církvi. Bonaventura Bouše burcující*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2012. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církvi. Josef Zvěřina v letech 1913–1967*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013. Vojtěch Novotný je také autorem řady hesel, **biografických medailonků** osob z českého katolického prostředí v *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*. K obdobným medailonkům **pro 20. století** viz též HANUŠ, Jirí. *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů. Z dalších biografických děl, zaměřených na životy představitelů řeholního života v českých zemích* lze uvést VENTURA, Václav. *Jan Evangelista Urban – život a dílo. Sonda do dějin české teologie a spirituality*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

K dějinám české teologie vydal Vojtěch Novotný také dílčí studie: **k teologiím umírající církve v komunistickém Československu** NOVOTNÝ, Vojtěch. *Sterbende Kirche. Tschechische Theologie angesichts kommunistischer Unterdrückung*. In *Internationale katholische Zeitschrift Communio* 2 (2008), s. 185–199. NOVOTNÝ, Vojtěch. Česká teologie umírající církve 70. let 20. století. In *Teologické texty* 1 (2004), s. 7–13. NOVOTNÝ, Vojtěch. Christologická založení teologií umírající církve. In *Teologické texty* 3 (2005), s. 93–95. K osobě **Oty Mádra** NOVOTNÝ, Vojtěch. Zrod teologa. Oto Mádr v letech 1945–1951. In *Studia theologica* 30 (2007), s. 63–77. K osobě **Antonína Mandla** NOVOTNÝ, Vojtěch. Antonín Mandl – svědek diskusí mezi katolíky ve druhé polovině 60. let 20. století.

In *Acta Universitatis Carolinae Theologica* 2 (2013), s. 99–114. K osobě **Reginalda M. V. Dacíka, O.P.** NOVOTNÝ, Vojtěch. Teologické dílo Reginalda Maria Vincence Dacíka (1907–1988). In BEDŘICH, Martin

Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.⁵ Monograficky byly zpracovány některé teologické obory: počátky pastorální teologie Aloisem Křišťanem,⁶ trinitární teologie a pneumatologie Ctíradem Václavem Pospíšilem,⁷ který se také věnoval vztahu české katolické teologie a přírodních věd,⁸ dále morální teologie Liborem Ovečkou,⁹ fundamentální teologie Eduardem Krumpolcem¹⁰ a většina překladů Nového zákona ve 20. století Josefem Bartoněm.¹¹

Díky starším i novějším příspěvkům máme určité povědomí o vzdělávacích institucích diecézního kléru českých zemí: teologických fakultách a učilištích, kněžských seminářích, Papežské koleji Nepomucenum (Bohemicum) v Římě; základní vhled lze získat též o studiích členů řádů a kongregací, působících na českém území.¹² Jejich podrobnější poznání je přitom chybějícím a nutným předpokladem pro poznání dějin české katolické teologie, po drtivou většinu své existence spojené výhradně s církevním a zároveň klerickým prostředím.

[et alii]. In *Spiritu Veritatis. Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2008, s. 443–464. **K situaci české katolické teologie na přelomu 40. a 50. let 20. století** NOVOTNÝ, Vojtěch. Plán akce pro vydávání českých vysokoškolských příruček bohovědných: Stav české katolické teologie v l. 1949–1950. In *Studia theologica* 2 (2008), s. 49–63. **K tajnému studiu teologie** POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Tajné studium teologie. In *Teologické texty* 2 (2003), s. 72–73.

⁵ V rámci specifického vysokoškolského výzkumu Univerzity Karlovy v Praze č. 260 101 *Prolegomena a prosopologie k dějinám institucí teologického výzkumu a výuky* (hlavní řešitel: Vojtěch Novotný, řešitelé: Pavel Jäger, Lukáš Nosek) vznikly internetové stránky umožňující vyhledávání podle teologických oborů a osobností. Dostupné z WWW <http://www.cdct.cz> [2016-02-18].

⁶ KŘIŠŤAN, Alois. *Počátky pastorální teologie v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Triton, 2004. Publikace zahrnuje období konce 18. a počátku 19. století.

⁷ POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010. Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800–1989. Komentovaná bibliografie 1800-2010*. 1. vydání. Brno: L. Marek, 2011. Viz též POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Česká trinitární teologie. In FARRUGIA, Edward G. – AMBROS, Pavel. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. 1. vydání. Refugium: Olomouc 2008, s. 242–245. POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Současná česká trinitologie. In *Salve* 3–4 (2006), s. 181–191.

⁸ POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Zápolení o naději a lidskou důstojnost. Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Viz též POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Česká katolická teologie v obdobích 1860–1948 a 1949–1989 a darwinismus v kontextu světové teologie. In VOGEL, Jiří – VIK, Dalibor (eds.). *Kapitoly z dialogu mezi vědou a vírou* 1. vydání. Chomutov: L. Marek, 2013, s. 81–131. POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Česká katolická teologie v období 1850–1930 a astronomie, kosmogonie a kosmologie. In *Studia theologica* 2 (2013), s. 1–31.

⁹ OVEČKA, Libor. *Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré. Česká katolická morální teologie 1884–1948*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2011. Viz též upravený text OVEČKA, Libor. Český morální teologie v 1. polovině 20. století. Metodologie zkoumání dějin teologického myšlení. In *Církevní dějiny* 17 (2015), s. 4–12.

¹⁰ KRUMPOLC, Eduard. *Po stopách české fundamentální teologie v období 1800–2010. Komentovaná bibliografie*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.

¹¹ BARTOŇ, Josef. *Moderní český novozákonní překlad. Nové zákony dvacátého století před Českým ekumenickým překladem*. 1. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2009. BARTOŇ, Josef. *Pět českých novozákonních překladů. Nové zákony od Českého ekumenického překladu do roku 1989*. 1. vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2013.

¹² Aktualizovaný seznam příspěvků (část byla nebo bude v práci zmíněna) dostupný z WWW http://www.cdct.cz/old/prolegomena_institute.php. [2016-02-18].

V samostatných studiích se lze seznámit s českými přístupy k teologii dějin,¹³ některými částmi dějin české katolické ekleziologie,¹⁴ christologie a soteriologie,¹⁵ pokročilo též zkoumání katechetiky v českých zemích.¹⁶ Dějinám české katolické teologie bylo v roce 2014 věnováno sympozium „Ke kořenům české teologie“, jehož příspěvky jsou taktéž čtenářům dostupné.¹⁷

Pozitivním jevem je rovněž vznikání vysokoškolských kvalifikačních prací na témata z dějin české katolické teologie, na jejichž počátku stála diplomová práce Martina Vaňáče,¹⁸ autora i dalších institucionálních studií.¹⁹ Bakalářské, diplomové i disertační práce mají

¹³ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Teologie dějin a česká teologie. In *Teologické texty* 1 (2009), s. 39–45. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Ježíš Kristus – Pravda dějin*, s. 25–30.

¹⁴ NOVOTNÝ, Vojtěch. Česká katolická ekleziologie na počátku druhé poloviny 20. století. In NOVOTNÝ, Vojtěch (ed.). *Česká katolická ekleziologie druhé poloviny 20. Století (Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Theologica et Philosophica. Svazek 10)*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007, s. 9–46. NOVOTNÝ, Vojtěch. Ekleziologie Antonína Mandla. In *tamtéž*, s. 107–130. NOVOTNÝ, Vojtěch. L'ecclesiologia personalistica ceca. In *Slavia. Rivista trimestrale di cultura* 1 (2009), p. 200–217 (= L'ecclesiologia personalistica ceca della seconda metà del XX secolo. In *Reportata. Passato e presente della teologia* 1 2009, Dostupné z WWW: <<http://mondodomaini.org/reportata/>> [2016-02-11]). K tématu viz též SALVET, Ondřej. *Die sichtbare Gestalt des mystischen Leibes. Die Ekklesiologie von Silvestr Maria Braitto OP (1898–1962)*. 1. Auflage. Frankfurt am Main: Lang, 2011.

¹⁵ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Prolegomena ke studiu české christologie 19. století. Knižní produkce a odborné studie v ČKD. In *Studia Theologica* 2 (2011), s. 126–162. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Prolegomena ke studiu české christologie 1901–1910, knižní produkce a příspěvky v ČKD. Doplnky k přehledu tvorby v 19. století. In *Studia theologica* 1 (2012), s. 79–111. Viz též POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Christologie, soteriologie a postava Ježíše z Nazareta v českém a slovenském jazyce. Bibliografická studie. In PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a christologie*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 1999, s. 78–98.

¹⁶ **Obecněji zaměřené práce** KOŠÁK, František. *Dějiny české katechetiky*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1922. NOVÁKOVÁ Consilie: *Dějiny katecheze a katechetiky v Čechách a na Moravě*. 1. vydání. České Budějovice: Sdružení S. K. Neumanna, 2008. ZIMMERMENNOVÁ, Marie. *Vývoj katechetiky v českých zemích v letech 1920–1994*. Licenční práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 2010. **Monografie ke staršímu období** JERÁBKOVÁ, Lenka. *Strahovští katecheté v 19. století*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014. ZIMMERMANNOVÁ, Marie. *ThDr. Josef Hronek jako katechetik a pedagog*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Práce k osobě **Františka kardinála Tomáška**, zejména po II. vatikánském koncilu DŘÍMAL, Ludvík. *František Tomášek jako katecheta dětí a mládeže*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002. DŘÍMAL, Ludvík. Koncil a katecheze: Přelom v chápání katecheze církve vlivem 2. vatikánského sněmu. In OPATRNÝ, Aleš (ed.). *Kardinál Tomášek a koncil. Sborník ze symposia k 10. výročí úmrtí kardinála Tomáška a ke 40. výročí zahájení 2. vatikánského koncilu*. 1. vydání. Praha: Pastorační středisko Praha, 2002, s. 53–62. **Další práce k české katolické katechetice ve 20. století** DŘÍMAL, Ludvík. Katecheze dětí a mládeže v období první Československé republiky. In *Studia theologica* 3 (2003), s. 61–68. DŘÍMAL, Ludvík. Vliv koncilu na obnovu katecheze. In *Teologické texty* 1 (2003), s. 9–13. HOŠTÁLKOVÁ, Marta. *P. Václav Kubíček jako katecheta a katechetik*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2007. DŘÍMAL, Ludvík. Katecheze a katechetika po 2. vatikánském sněmu. In: *O katechezi. Studie DTI HK*. 1. vydání. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2009, s. 81–92.

¹⁷ Soubor příspěvků z celostátního sympozia na téma „Ke kořenům české teologie“. In *Studia theologica* 4 (2014), s. 111–224.

¹⁸ VAŇÁČ, Martin. *Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v letech 1891–1939. Příspěvek k dějinám vztahu mezi státem, církví a univerzitou na přelomu 19. a 20. století*. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, 1999.

¹⁹ VAŇÁČ, Martin. Výuka jednotlivých oborů na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1891–1939. In KUBÍN, Petr (ed.). *Sborník Katolické teologické fakulty III*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000, s. 122–157. VAŇÁČ, Martin. Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v letech 1891–1939. In *Docete omnes gentes. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, pořádané Husitskou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v pražském Karolinu 2. a 3. října 2003 na téma Teologické vzdělání v pojetí modernistů včera, dnes*

povahy sond a zabývají se novějším obdobím.²⁰ V nejnovějším období přispívají ke snadnějšímu přístupu pramenů a literatury, včetně děl teologických, digitalizační projekty, ať už zaměřené široce (především Digitální knihovna Národní knihovny ČR *Kramerius*)²¹ nebo pojaté jako ulehčení přístupu ke konkrétním periodikům (např. *Časopis katolického duchovenstva*,²² *Hlídky*).²³

V českém prostředí existuje prozatím jen několik studií k historii a historiografii posvátných věd²⁴ a česká katolická liturgika se tomuto stavu nevymyká.²⁵ Jedinou dosud lépe zpracovanou kapitolu představují projevy liturgického hnutí v českém prostředí. Základní údaj lze nalézt ve skriptech Josefa Bradáče,²⁶ v širěji zaměřené publikaci Jaroslava V. Polce²⁷ a v disertační práci Aloise Učně,²⁸ ve formě zmínek pak v autorizovaných stenogramech

a zítřa. 1. vydání. Brno: L. Marek, 2004, s. 125–136. VAŇÁČ, Martin. Problémy s umístěním Katolické teologické fakulty české univerzity v letech 1891–1939. In *Sborník Katolické teologické fakulty VII. Omnia autem probate. In memoriam ThDr. PhDr. Karla Vrány*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005, s. 376–392.

²⁰ Např. DOHNALOVÁ, Helena. *Bibliotika na českých vysokých školách od r. 1889*. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2014. Dostupné z WWW <http://theses.cz/id/731u5a/Diplomov-prce-Bibliotika-na-eskch-vysokch-kolch-od-roku-.pdf>. ŘIHÁK,

Lubomír. *Mariologie v Časopisu katolického duchovenstva v letech 1828–1949*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra systematické teologie, 2014. VEHOVSKÝ, Norbert František. *Eucharistie v české katolické teologii od roku 1948 do roku 1989*. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra teologických věd, 2014. Dostupné z WWW <http://theses.cz/id/g8xg0e/disertacni-prace-Vehovsky.pdf>. HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky. Vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2013. Dostupné z WWW http://is.muni.cz/th/209787/ff_m_b1/Dominik_Pecka_text_diplomky.pdf. JADAVAN, Michal František. *Eklesiologie Silvestra Maria Braita OP v jeho knize Církev. Studie apologeticko-dogmatická*. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, Katedra systematické teologie, 2010. Dostupné z WWW <http://theses.cz/id/ft1fk9/96765-808428784.pdf>. Vše dostupné [2016-02-18].

²¹ Dostupné z WWW <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do> [2016-02-18].

²² Dostupné z WWW <http://depositum.cz/knihovny/ckd/> [2016-02-18]. Zbývající části dostupné z WWW <http://www.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depositum-cmtf/casopis-katolickeho-duchovenstva/> [2016-02-18].

²³ Dostupné z WWW <http://www.cmtf.upol.cz/menu/struktura-cmtf/katedry/katedra-systematicke-teologie/menu/depositum-cmtf/hlidka/> [2016-02-18].

²⁴ Viz NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 178–183. Podle dělení Vojtěcha Novotného předložená disertační práce spadá do oborových prací: „*Nemnoho dílčích studií bylo vykonáno na poli dějin jednotlivých teologických oborů. Zčásti se jedná o portréty autorské, zčásti o studie bibliografické.*“ *Tamtéž*, s. 180. K novějším analytickým studiím viz výše podkapitola 1.4.1. Stav bádání k dějinám české katolické teologie.

²⁵ O charakteristiku české liturgické produkce se pokusil Ladislav Pokorný: „*Naše liturgická literatura není bohatá. Je pravda, že jsme už koncem minulého [tj. 19.] století měli Baudyšův překlad misálu. Začátkem [20.] století vyšly práce J. Kupky o mši svaté a o církevním roce. Jsou také známy práce profesora dr. Fr. Cinka. Jinak však známe jen překladovou literaturu a brožurky, které vyšly v Emauzích nebo v Hlučíně. A pak už jen stručné přehledy ve formě učebnic nebo drobných spisů. Mezi touto literaturou vynikala původní práce představitele našeho liturgického hnutí, která vyšla v roce 1933. Nesla titul Liturgie a napsal ji Marian Schaller.*“ POKORNÝ, Ladislav. *Obnovená liturgie*. 1. vydání. Praha: Česká katolická charita, 1976, s. 9. V otázce množství titulů a stručnosti přehledů a učebnic liturgiky nelze s autorem, jak dokazuje disertační práce, souhlasit.

²⁶ BRADÁČ, Josef. *Věda o liturgii. Část 1. Všeobecný úvod*. 1. vydání. Olomouc: Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze – pobočka v Olomouci, 1972, s. 96–106.

²⁷ POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*. 1. vydání. Řím: Křesťanská akademie, 1981, s. 166–175.

²⁸ UČEŇ, Alois. *Liturgické hnutí. Jeho vznik a vývoj v Církvi Kristově a zvláště v našich zemích*. Disertační práce. Brno: 1967. Autor psal kvalifikační práci jako student Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty v Litoměřicích.

Jiřího Reinsberga;²⁹ nověji se tématu na úrovni sond věnovali Pavel Kopeček³⁰ a Petr Macek.³¹

Zásadnější studii o liturgice v Časopise katolického duchovenstva v 19. století předložil Pavel Kopeček.³² Jinak stojí dějiny liturgiky – stejně jako dějiny ostatních „posvátných věd“ – v zemích Koruny české mimo oblast zájmu historiků i teologů,³³ první zásadnější příspěvek, zabývající se institucionální podobou liturgiky v prvních dvou třetinách 20. století, představuje diplomová práce Marie Steinerové;³⁴ užitečné informace ke stejné oblasti lze též – rozptýleně a zejména v kontextu pastorální teologie – nalézt v textech Martina Vaňáče³⁵ a Vojtěcha Novotného.³⁶ Lepší povědomí existuje o liturgickém vývoji a liturgické praxi v českém prostředí.³⁷

²⁹ JANOUŠEK, Hroznata František. *S Jiřím Reinsbergem o Emauzích a liturgickém hnutí*. 1. vydání. Týn nad Vltavou: Marek Svoboda, 2000.

³⁰ KOPEČEK, Pavel. Česká liturgika 19. století na stránkách ČKD. In *Studia theologica* 4 (2014), s. 168–181. KOPEČEK, Pavel. Liturgie římského obřadu a liturgické hnutí v ČSR do roku 1950. In BUGEL, Walerian a kol. *Liturgická a eklesiální pluralita na území Československa v první polovině 20. století*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 47–73. KOPEČEK, Pavel. *Reforma liturgie a reforma církve*. [Skripta.] Praha: vlastní náklad, 2002, s. 36–42.

³¹ MACEK, Petr. Liturgické hnutí v českých zemích na příkladu časopisu *Pax*. In *Teologické texty*, 1 (2014), s. 17–28.

³² KOPEČEK, Pavel. Česká liturgika 19. století na stránkách ČKD. In *Studia theologica* 4 (2014), s. 168–180. Jedná se o jeden z příspěvků výše zmiňovaného sympozia „Ke kořenům české teologie“.

³³ Martin Vaňáč spojuje pohled historika a teologa: „(...) *Jsem si vědom, že jakékoliv dnešní hodnocení historie vývoje teologické fakulty je v určité míře ovlivněno současným pokoncilním vědomím. (...) Výuka morální a pastorální teologie [do níž patřila liturgika] byla zaměřena prakticky a hodnocení její úrovně komplikuje skutečnost, že po roce 1945 se v těchto oborech prosazují nové osobnosti (Alexander Heidler a Otto Mádr) s diametrálně odlišným metodologickým přístupem, který byl určen jejich zahraničními kontakty a tím, že oba obory procházely ve 20. Století hlubokou proměnou. (...) Na závěr nelze než vyslovit naději, že další systematické a kritické bádání na poli českých církevních dějin 19. a 20. století povede k hlubšímu poznání české teologické tradice a následně k jejímu odpovídajícímu zařazení do proudu evropského křesťanského myšlení.*“ VANÁČ, Martin. Výuka jednotlivých oborů na Katolické teologické fakultě, s. 155–156

³⁴ STEINEROVÁ, Marie. *Liturgika v teologickém studiu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1900–1968*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra pastorálních oborů a právních věd, 2014.

³⁵ VANÁČ, Martin. Výuka jednotlivých oborů na Katolické teologické fakultě, s. 146–148. VANÁČ, Martin. *Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v letech 1891–1939. Příspěvek k dějinám vztahu mezi státem, církví a univerzitou na přelomu 19. a 20. století*. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, 1999.

³⁶ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990*, zejm, s. 319 a 323.

³⁷ Ze starších prací např. WINTER, Zikmund. *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*. 1. vydání. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1896. Nově vydaný starší přehled ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin I–VII*. 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2005–2010. Z novějších syntéz BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

Ze zahraničních příspěvků k dějinám katolické liturgiky, které okrajově zmiňují také český kontext a tím doplňují v českém prostředí neexistující bádání, lze zmínit studie Benedikta Kranemanna³⁸ a Franze Kohlscheina.³⁹

Cíle bádání

Cílem licenční práce bylo sestavení bibliografie české katolické liturgiky před II. vatikánským koncilem, v oblasti časopisů pouze formou sond. Disertační práce na práci rigorózní přímo navazuje a rozvíjí ji – zasazuje vývoj české katolické liturgiky do kontextu českých církevních dějin, ukazuje kontinuální linie dvou samostatných větví liturgiky, klerické a laické, jejich proměny, vývoj, nástroje a témata.

Metodika bádání

V dějinách liturgiky hledáme zodpovězení centrální otázky: „Jakým způsobem se v minulosti chápala přítomnost Kristova tajemství v liturgii a v církvi?“ Základní otázky disertační práce tedy znějí: „Co znamenala liturgika pro klerika, respektive pro laického katolického křesťana? K čemu mu měla sloužit? Jakými vývojovými změnami prošla klerická a laická větev?“

Po sestavení bibliografie české katolické liturgiky před II. vatikánským koncilem ukázat dějiny uvedené teologické disciplíny v českém prostředí: u klerické liturgiky představení jejich počátků v raném novověku, dlouhodobé začlenění do pastorální teologie a postupného osamostatňování; u laické liturgiky její vznik v raném novověku, oživení v 19. století, eklesiologizaci v souvislosti s liturgickým hnutím. V obou případech je dějinná linie doplněna analýzou typických liturgických publikací s rozborem jejich obsahu a teologických důrazů a sondami do několika typů teologických periodik.

³⁸Viz KRANEMANN, Benedikt. Grenzgängerin zwischen den theologischen Disziplinen. Die Entwicklung der deutschsprachiger Liturgiewissenschaft im 19. und 20. Jahrhundert. In *Trierer Theologische Zeitschrift* 108 (1999), s. 253–272.

³⁹KOHLSCHEIN, Franz. Zur Geschichte der katholischen Liturgiewissenschaft im deutschsprachiger Bereich. In KOHLSCHEIN, Franz – WÜNSCHE, Peter. *Liturgiewissenschaft – Studien zur Wissenschaftsgeschichte*. 1. Auflage. Münster: Aschendorff, 1996, s. 1–72, zde s. 31–34. Za pozornost v našem kontextu stojí celý citovaný sborník.

Obsah a struktura disertační práce

Úvod

I. ČÁST: VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ, DĚJINY OBORU A JEJICH MÍSTO V RÁMCI BĚDÁNÍ

1. Teologie, teologie jako věda

- 1.1. Zjevení a další základní teologické pojmy
- 1.2. Problematika přístupu ke zjevení v dějinách teologie
- 1.3. Dějiny teologie
- 1.4. Dějiny české katolické teologie
 - 1.4.1. *Stav bádání k dějinám české katolické teologie*
 - 1.4.2. *Definiční obtíže české katolické teologie*
 - 1.4.3. *Návrhy řešení*

2. Liturgika, liturgika jako věda

- 2.1. Znamení a další základní liturgické pojmy
 - 2.1.1. *Kristus jako velekněz*
 - 2.1.2. *Církev jako prasnátost a univerzální svátost spásy*
- 2.2. Problematika přístupu ke znamením v dějinách liturgie a v dějinách liturgiky
- 2.3. Dějiny liturgiky ve vztahu k teologii a liturgice
- 2.4. Dějiny české katolické liturgiky
 - 2.4.1. *Dvě linie české katolické teologie a jejich průmět do české katolické liturgiky*
 - 2.4.2. *Kritéria sestavování bibliografie české katolické liturgiky do II. vatikánského koncilu*

II. ČÁST: OBRAZY KLERICKÉ LITURGIKY

3. Kontexty vzniku a dvě vývojové větve klerické liturgiky

- 3.1. Liturgika jako součást vzdělávání kléru (univerzita)
- 3.2. Liturgika jako součást nároků na klérus (seminář)

4. Počátky klerické liturgiky v českém prostředí

- 4.1. Akademická větev klerické liturgiky v českém prostředí
- 4.2. Seminární větev klerické liturgiky v českém prostředí

5. Klerická liturgika jako integrální součást pastorální teologie

- 5.1. Kontexty spojení liturgiky s pastorální teologií

5.2. Liturgika v příručkách pastorální teologie

5.2.1. *Jiljí Chládek: Počátkové opatrnosti pastýřské (1780)*

5.2.2. *Václav Stach: Počátkové pastýřské teologie (1789–1790)*

5.2.3. *Antonín Skočdopole: Příručná kniha bohosloví pastýřského (1874, 1890–1891)*

Učebná kniha bohosloví pastýřského (1905)

5.2.4. *Gabriel Pecháček: Pastýřské bohosloví (1895) a Pastorální bohosloví (1910)*

5.2.5. *Josef Toman: Pastýřské bohosloví (1929)*

5.3. Příručky liturgiky

5.3.1. *Josef Buryšek: Pastorální liturgika (1925–1932)*

5.3.2. *Josef Foltynovský: Pastorálka. Liturgika (1932/1936)*

5.3.3. *Josef Beran: Liturgika všeobecná (asi 1934)*

6. Marginalizace klerické liturgiky, součásti pastorální teologie (1939–1962)

6.1. Liturgika v období existence Protektorátu Čechy a Morava a po II. světové válce

6.1.1. *Arcidiecézní bohoslovecké učiliště v Praze (1940–1945)*

6.1.2. *Bohosloví – co a jak číst pro studium jeho jednotlivých oborů (1946)*

6.2. Liturgika v období stalinismu, budování socialismu a socialismu v Československu do II. vatikánského koncilu

6.2.1. *Plán akce pro vydávání českých vysokoškolských příruček bohovědných (1949–1950)*

6.2.2. *Pronásledování římskokatolické církve v komunistickém totalitním panství, vyloučení teologie z univerzitního vzdělávání*

6.2.3. *Jaroslav Kouřil: Rukojeť pastýřského bohosloví. Liturgika (1959–1961)*

7. Příklady traktování liturgiky v časopisech pro klérus – případové studie

7.1. *František Vacek: Dogmaticko-historické rozjímání (1832) – první použití termínu liturgika v českém jazyce*

7.2. *Časopis katolického duchovenstva*

7.3. *Blahověst*

7.4. *Duchovní pastýř*

8. Charakteristiky klerické linie české katolické liturgiky v letech (1752) 1780–1962

8.1. (Klerická) liturgika jako projev raně novověké konfesionalizace

8.2. Spojení dějin klerické linie liturgiky s ekleziologií a dalšími teologickými disciplínami

III. ČÁST: OBRAZY LAICKÉ LITURGIKY

9. Kontexty vzniku a dvě vývojové větve laické liturgiky

9.1. Liturgika jako popisná příručka (deskripce)

9.2. Liturgika jako popisná a aktivizační příručka (aktivizace, ekleziologizace)

10. První fáze: počátky deskripce (1616–1701)

10.1. Jan Peit Hostounský: Katechismus křesťanského náboženství (1612), Výklad přijímání (1614), De benedictionibus (1616 a 1617)

10.2. Sloupek mešní (1630)

10.3. Jindřich Ondřej Hoffman: Ocularia (1637) a Zrcadlo náboženství (1642)

10.4. Václav Pankrác Vychaeus: O nejsvětější Nového zákona oběti mše svaté (1699–po 1701)

11. Druhá fáze: částečná deskripce (1841–1891)

11.1. Kontexty obnovení žánru laické liturgiky

11.1.1. Historický kontext

11.1.2. Literárně historický kontext

11.2. František Bohuslav Lukeš: Oběť Nového zákona se všemi obřady svými (1841)

11.3. Antonín Vojtěch Hnojek: Katechismus o svatých obřadech církve katolické (1846)

11.4. Josef Antonín Šrůtek: Liturgika (1852)

12. Třetí fáze: deskripce (1891–1926)

12.1. Prokop Baudyš: Římský misál (1891)

12.2. Antonín Podlaha: Katolická liturgika (1904)

13. Čtvrtá fáze: ekleziologizace (1926–1939, 1945–1949) a první marginalizace (1939–1945)

13.1. Změna postavení: římskokatolická církev, liturgie a laická liturgika v Republice československé

13.2. Liturgické hnutí v Československu

13.3. Marian Schaller: Liturgie (1933)

14. Pátá fáze: druhá marginalizace (1949–1962)

14.1. Zápas o věřící

14.2. Josef Beneš: Malá liturgika (1952)

15. Příklady traktování liturgiky v časopisech pro laiky – případové studie

15.1. Pax

- 15.2. Na hlubinu
- 15.3. Vyšehrad
- 15.4. Nový život

16. Charakteristiky laické linie české katolické liturgiky v letech (1616) 1841–1962

- 16.1. (Laická) liturgika jako projev obou konfesionalizací
- 16.2. Spojení dějin laické linie liturgiky s ekleziologií a dalšími teologickými disciplínami

Závěr

Seznam použitých pramenů a literatury

Přílohy

Textová příloha

Obrazová příloha

Teoretický a praktický přínos disertační práce

Disertace ukazuje českou katolickou liturgiku jako dlouhodobě pěstovanou teologickou disciplínu: znamená snahu poprvé v českém prostředí představit dějiny liturgiky před II. vatikánským koncilem komplexněji. Práce reflektuje nutnost uvažovat o liturgii církve zároveň s naukou o církvi a ukazuje, jak soudobá ekleziologie (a potažmo další obory) ovlivňovaly podobu traktování liturgiky. Poznatky jsou zasazeny do kontextu českých a českých církevních dějin. Práce ukazuje smysluplnost dalšího bádání v oblasti dějin české katolické liturgiky, např. zpracováním liturgických témat v jednotlivých českých teologických časopisech.

Seznam publikací doktoranda

V seznamu jsou uváděny pouze položky, které již vyšly tiskem a které vznikly v rámci postgraduálního studia na KTF UK nebo v jeho přímé souvislosti.

Monografie – SKLENÁŘ, Michal. *Církevní heraldika královéhradecké diecéze*. 1. vydání. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014. ISBN 978-80-7405-354-2.

Kapitola v monografii – SKLENÁŘ, Michal. Krása a liturgie. In SLÁDEK, Karel a kol. *Krása spasí svět*. 1. vydání. Červený Kostelec, 2016. ISBN 978-80-7465-180-9, s. 69–86.

Článek v recenzovaném periodiku – SKLENÁŘ, Michal. Liturgika a příbuzná témata na stránkách časopisu Vyšehrad (1945–1948). In *Acta Universitatis Carolinae Theologica*, 2015, vol. 5, no. 2, p. 303–3019. Dostupné z WWW: <<http://www.theologica.cz/index.php/theologica/article/view/140/137>> [2015-01-12]. ISSN 1804-5588 (Print), ISSN 2336-3398 (Online).

Recenze – MARTINEK, Radek. Všechny barvy církve. Barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve. 1. vydání. Ostrava: Moravapress, 2014. In *Acta Universitatis Carolinae Theologica*, 2015, vol. 5, no. 1, p. 161–164.

Recenze – TORRELL, Jean-Pierre. *Fenomén „katolická teologie“*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2013. In *Acta Universitatis Carolinae Theologica*, 2015, vol. 4, no. 1, p. 155–157.

Výčet nejdůležitějších použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

A) Písmo svaté Nového zákona

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k nové Vulgátě. 1. vydání. Praha: Česká liturgická komise, 1989.

B) Tištěné prameny

Appendix ad Bullarium pontificium Sacrae congregationis de propaganda fide. Tomus II. Romae: Typis collegii Urbani, [1841].

Bullarium Romanum seu novissima et accuratissima collectio apostolicarum constitutionum ex authographis, quae in secretiori Vaticano, allisquae Sedis Apostolicae scriniis aservantur cum rubricis, summariis, scholiis et indice quadruplici. Tomus octavus. Complectens constitutiones ab Innocentio XI. editas. Romae: 1734.

Bullarum diplomatum et privilegiorum sanctorum romanorum pontificum taurinensis editio locupletior facta collectione novissima plurium brevium, epistolarum, decretorum actorumque S. Sedis a S. Leone Magna usque ad praesens. Tomus XXII. Benedictus XIII. Augustae Taurinorum: A. Vecco et sociis editoribus success. Sebastiani Franco et filiorum, 1871.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi. Romae: Typus Polyglottus Vaticanus, 1933.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995.

Dokumenty Tridentského koncilu. Latinský text a překlad do češtiny. 1. vydání, Praha: Krystal OP, 2015.

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Teologie dnes. Perspektivy, principy, kritéria.* 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

C) Literatura

BALÍK, Stanislav – HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945–1989.* 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

BERÁNEK, Karel – ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II. 1622–1802.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 1996.

ČIHÁK, Josef. *Theologus čili studium katolické teologie I. Organisaace katolického studia bohosloveckého.* 1. vydání. Praha: vlastní náklad, 1927.

ČORNEJOVÁ, Ivana – SVATOŠ, Michal. *Dějiny Univerzity Karlovy I 134748–1622.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 1995.

ČORNEJOVÁ, Ivana – FECHTNEROVÁ, Anna. *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654–1773.* 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1986.

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Kapitoly z dějin pražské univerzity v letech 1622–1773* [Na obálce uveden chybný název *Kapitoly z dějin pražské univerzity v letech 1622–1654*]. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1992.

GUILLÉN, Claudio. *Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy.* 1. vydání. Praha: Triáda, 2008.

KŘIŠŤAN, Alois. *Počátky pastorální teologie v českých zemích.* 1. vydání. Praha: Triton, 2004.

KUNETKA, František. *Slavnost našeho vykoupení. Nástin liturgické teologie.* 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007.

PETRÁČEK, Tomáš. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích. Specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa.* 1. vydání. Ostrava: Moravapress, 2013.

ZSCHOKKE, Hermann. *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich aus Archivalien.* 1. Auflage. Wien: Braumüller, 1894.

D) Kolektivní monografie a sborníky

KOHLSCHEIN, Franz – WÜNSCHE, Peter. *Liturgiewissenschaft – Studien zur Wissenschaftsgeschichte*. 1. Auflage. Münster: Aschendorff, 1996.

MAČALA, Pavol – MAREK, Pavel – HANUŠ, Jiří (eds.). *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.

MIKULEC, Jiří a kol. *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*. 1. vydání. Praha: Historický ústav AV ČR, 2013.

NEŠPOR, Zdeněk a kol. *Náboženství v 19. století. Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu*. 1. vydání. Praha: Scriptorium, 2010.

NOVOTNÝ, Vojtěch (ed.). *Česká katolická eklesiologie druhé poloviny 20. Století (Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis. Theologica et Philosophica. Svazek 10)*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007, s. 9–46.

E) Slovníky, encyklopedie a bibliografické přehledy

NOVOTNÝ, Vojtěch – VAŇÁČ, Martin – KUNŠTÁT, Miroslav. *Biografický slovník katolických teologických fakult v Praze 1891–1990*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2013.

F) Články a časopisecké studie

BERAN, Josef. Liturgika v rámci studia theologického. In *Pax* 1 (1939), s. 12–17.

ČINÁTL, Kamil. Katolické osvícenství a koncept pastorální teologie. In *Kuděj* 2 (2000), s. 28–39.

KOPEČEK, Pavel. Česká liturgika 19. století na stránkách ČKD. In *Studia theologica* 4 (2014), s. 168–181.

KRANEMANN, Benedikt. Grenzgängerin zwischen den theologischen Disziplinen. Die Entwicklung der deutschsprachiger Liturgiewissenschaft im 19. und 20. Jahrhundert. In *Trierer Theologische Zeitschrift* 108 (1999), s. 253–272.

KŘIŠŤAN, Alois. Pastorální teologie na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Diakonické prvky v pastorálce Antonína Skočdopole. In *Studia theologica* 3 (2008), s. 41–48.

MACEK, Petr. Liturgické hnutí v českých zemích na příkladu časopisu *Pax*. In *Teologické texty*, 1 (2014).

NOVOTNÝ, Vojtěch. Plán akce pro vydávání českých vysokoškolských příruček bohovědných: Stav české katolické teologie v l. 1949–1950. In *Studia theologica* 2 (2008), s. 49–63.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Prorocký rys novodobé české teologie. In *Teologické texty* 3 (2006), s. 129–131.

G) Skripta

KOPEČEK, Pavel. *Fundamentální liturgika. Skripta pro III. ročník studia teologie*. Olomouc: vlastní náklad, 2006.

KOPEČEK, Pavel. *Reforma liturgie a reforma církve*. [Skripta.] Praha: vlastní náklad, 2002.

KOPEČEK, Pavel. *Liturgika pro 4. ročník dálkového studia*. [Speciální liturgika.] Praha: vlastní náklad, 2001.

H) Vysokoškolské kvalifikační práce

SKLENÁŘ, Michal. *Vývoj a proměny české katolické liturgiky v české liturgické literatuře (1772) 1852–1962*. Licenční práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 2015.

STEINEROVÁ, Marie. *Liturgika v teologickém studiu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v letech 1900–1968*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, Katedra pastorálních oborů a právních věd, 2014.

ZIMMERMENNOVÁ, Marie. *Vývoj katechetiky v českých zemích v letech 1920–1994*. Licenční práce. Univerzita Karlova v Praze, Katolická teologická fakulta, 2010.

I) Internetové stránky

<http://www.cdct.cz>

<http://www.cmtf.upol.cz>

<http://depositum.cz>

<https://digilib.phil.muni.cz>

<http://www.dmgh.de>

<http://www.documentacatholicaomnia.eu>

<http://www.kpmk.eu>

<http://kramerius.nkp.cz>

<http://www.rivitaliturgica.org>

<http://spcp.prf.cuni.cz>

Závěrečné shrnutí v anglickém jazyce

The history of liturgics lies within the field of the history of theology and also the history of liturgics and in this discipline we search for an answer to the central question: “In what way was the presence of Christ’s mystery understood in liturgy and in the Church in the past?” The history of the Czech catholic liturgics has not been elaborated in a greater detail and the dissertation is the first major step to its comprehensive presentation; for the introduction to the topic, an older period – the era prior to the Second Vatican Council – has been chosen.

In liturgics, the division of theological production into the part intended for the clergy and the part intended for lay believers is analogically valid. Therefore, the thesis addresses these two independent courses separately, thus presenting two ways of the interpretation of Jesus Christ’s mystery in liturgy and in the Church. The clerical course ((1752) 1780–1962) includes the first works concerning liturgics by members of the Society of Jesus in the lands of the Bohemian Crown in Prague – it was the second oldest chair of liturgics after Rome – and the placement of liturgics in the complex of the disciplines of pastoral theology. Regarding its content, clerical liturgics especially concerned professional preparation of priest candidates for fulfilment of liturgical functions, primarily administration of sacraments. Today this profile remains the same.

The lay course of the Czech catholic liturgics ((1616) 1841–1962) is divided into five developmental phases: the beginnings of description (1616–1701) capture the first liturgic manuals for laypersons, partial description (1841–1891) captures the revival of liturgic manuals for laypersons, description (1891–1926) covers the period since the publication of the first Czech-Latin “misál” until the time when the publication of the Pax periodical began, which meant the start of the ecclesiologization of liturgics in connection with the liturgical movement (1926–1939 and 1945–1949). The first (1939–1945) and the second marginalization of the Czech catholic liturgics (1949–1962) is linked to the Nazi and communist oppression of the Catholic Church, theological schooling and religion.

Anotace a klíčová slova v českém a anglickém jazyce

Práce má za cíl předložit obraz utváření, vývoje a podob české katolické liturgiky prizmatem původních, česky psaných prací českých autorů, vzniklých na území českých zemí před II. vatikánským koncilem. Na základě sestavené bibliografie české liturgiky (licenciátní práce) představí projekt vývojové tendence této teologické disciplíny, a to ve dvou samostatných liniích, liturgice klerické a liturgice laické. Dále je pozornost věnována

vzdělávacím institucím a pozici liturgiky v rámci studijního kurikula. Dějiny české katolické liturgiky disertační práce předkládá jakožto součást dějin české katolické teologie a v kontextu obecných i českých církevních dějin.

Dějiny teologie, Česká katolická teologie, Liturgika, Dějiny české katolické liturgiky

The aim of the thesis is to present the portrait of forming, development and forms of the Czech catholic liturgics from the standpoint of original works written in the Czech language by Czech authors in the territory of the Czech lands prior to the Second Vatican Council. On the basis of the bibliography of Czech liturgics (licentiate thesis), the project of the developmental tendency of this theological discipline is demonstrated, specifically in two independent courses – clerical liturgics and lay liturgics. The thesis further focuses on educational institutions and the position of liturgics within the study curriculum. It presents the history of the Czech catholic liturgics as a component of the history of the Czech catholic theology and in the context of general and Czech ecclesiastical history.

History of Theology, Czech Catholic Theology, Liturgics, History of Czech Catholic Liturgics